

ДІТИ ПІДЗЕМЕЛЛЯ

В історії Рівного вони точно були.
У цьому переконаний Тарас Максименко,
який шукає у Рівному легендарні катакомби.

Торік Рівне вибухнуло гучною сенсацією: у центрі міста знайшли тасмне підземелля.

Дехто висунув версію, що археологічна знахідка – це підземні ходи під Рівним, які у 1886 році описав у своїй повісті «Діти підземелля» письменник Володимир Короленко, котрий жив і навчався у нашому місті. **с. 12**

Діти підземелля

В історії Рівного вони точно були. У цьому переконаний Тарас Максименко, який шукає у Рівному легендарні катакомби.

Ілюстрація до повісті Володимира Короленка «Діти підземелля»...

(Початок на с. 1)

Інші сходяться на тому, що верхня частина знайденого у парку імені Шевченка підземелля була підвалом садиби князів Любомирських. А от нижня, яка залягає глибше, ймовірно є входом до значно древнішої системи підземних ходів, зведених у добу Трипілля (за 3-4 тисячі років до Різдва Христового) начебто на місці існуючого тоді на території Рівного міста Суренж. Що насправді відшукали у Рівному і чи проливає знахідка світло на загадкові, описані здебільшого в переказах і легендах, підземні ходи? Про це розмова журналіста «7 днів» з начальником міського управління культури Тарасом МАКСИМЕНКОМ.

Ми живемо на місці, де виникла українська цивілізація

– Тарасе Анатолійовичу, як ніхто з ваших попередників, ви активно взялися за дослідження історії Рівного. Що шукаєте: підтвердження вже відомих фактів чи незаперечні свідчення, які змінили б погляд на минуле міста?

– Якщо брати загальну тенденцію в Україні, зараз почали активно обговорювати, що було на теренах нашої держави у глибоку давнину. Ну, наприклад, усі знають, що існувала древня єгипетська цивілізація, цивілізація інків і т.д. Сучасні історики, які не погоджуються з традиційним трактуванням минулого, почали говорити про українську цивілізацію. Тобто про таку, яка бере свій початок, скажімо, з більш відомого

віднайдено Трою, всі історики насміялися над Шліманом, а він таки розкопав її. І не тільки Трою, а ще якусь древнішу цивілізацію, яка існувала на цьому місці.

Якщо брати в цьому контексті Рівне, то в нас зараз зроблений непоганий заділ для досліджень. Адже існує дуже багато легенд, які дійшли до наших днів з глибини віків. Щоб надати їм опертя, треба займатися археологією. Археологія – неупереджена наука: вона може щось підтвердити, щось беззаперечно спростувати, а може повернути історію в несподіване русло. Щось подібне маємо, наприклад, з нашим замком Несвицької.

Замок і палац – це різні речі

– Але ж ви бралися розкопувати палац Любомирських?

– До речі, нещодавно минув рік

... і саме підземелля, яким його побачили перші дослідники старовинних ходів, що відкрилися після провалу асфальту в парку.

і пошукати. Ми провели георозвідки, геологічні експертизи. Виявляється, в радянську добу на цьому місці зняли до шести метрів земляного валу. Тобто маємо перепад висот: той, який був на старих картах, з тим, що є зараз. Палац стояв на висоті 188 метрів над рівнем моря, зараз найбільша висота – 182-183 метри. Швидше всього, бульдозери просто рівняли ґрунт, плюс трохи коригували русло річки, укріплювали береги, пересували землю з цього пагорба на стадіон, який тоді будували. Дитинець, який ми знайшли, це так звана твердь, схожий на оборонний вал з глиби. Він також, скоріш за все, носить, як стверджують науковці, штучний характер. От саме він датується ще періодом Несвицьких.

будемо мати атракцію. Це кімната приблизно п'ять на шість метрів, плюс один хід довжиною три, інший – десять метрів. Плануємо поставити решітку, щоб відгородити ділянку, де далі будуть працювати волонтери, активісти й археологи. А там, де можна показувати розкопане підземелля, облаштуємо оглядовий майданчик, щоб кожен охочий міг оглянути знахідку.

Для мене ця подія буде дуже приємна, бо завжди, коли перечитував Володимира Короленка, не вірив, що він міг у «Дітях підземелля» описувати якесь інше місто. Ну який смисл це робити, якщо людина жила тут, а тогочасний тренд письменників був таким, що вони описували саме ті місця, де жили. Митці, якщо хочете,

блоку, цегли й дерева. На маєток Федеріка Любомирського це зовсім не схоже. Є дві версії про місце розташування палацу на Грці: він стояв там, де ми нині копаємо, або вище – біля ресторану «Ліон».

А тепер давайте з'ясуємо, хто такі Любомирські. Найбагатшим був Станіслав, перший із роду Любомирських, який оселився в Рівному. У нього навіть були амбіції стати королем Польщі, бо він довів, що має королівську кров, але в нього це не вийшло. Втім, як відомо, в бенкетах гроші мають здатність швидко закінчуватися, і у нащадка Станіслава – Федеріка – вони закінчилися. Отож, будівництво такої капітальної споруди, як ми побачили з об'ємної кладки підземель, у бідний період Любомирських мало ймовірно. Відтак, коли відпала перша версія про виявлені погребі, дослідник Петро Ричков висунув іншу.

– І все ж, як ви натрапили на це підземелля?

– Перш ніж копати, ми провели геологічну розвідку. Тому я точно знав, що там є кімната. Мало того, ми знаємо, що підземні ходи йдуть двома рівнями, бо побачили їх завдяки георадару. Біля піцерії «На Грці», вище, де стоїть одинока сосна, ми зафіксували ходи на двох рівнях: 3 і 7 метрів углуб. Рівень 7 метрів – це ще цікавіша знахідка. Яку теорію висунув Петро Ричков? Він свого часу знайшов у Петербурзі плани Бургійона. Це теж дуже дискусійний доку-

Нам Трипілля і має свій подальший розвиток. Нині з'являється дедалі більше прихильників цієї теорії. І вона підтверджується новими археологічними знахідками, які доводять, що сармати, скіфи, а перед тим трипільці, не приходили і не зникали, а просто тут були. Вони могли рухатися звідси чи то у Європу, чи в Індію. З цього приводу є чимало думок. Візьмемо, наприклад, розселення слов'ян (це офіційна версія), яке відбулося у 5-6 століттях. Якщо подивитися на його карту, то побачимо, що воно відбувалося з території так званої Волинської губернії. В Російській імперії була дуже чітко окреслена Волинська губернія, яка майже один в один співпадає з межами тієї історичної Волині, де до 9-го століття існувала Дуліба. Все це є підставою говорити про українську цивілізацію.

– Тобто ви хочете відшукати в Рівному коріння древньої української цивілізації?

– Знаєте, мене нерідко питають: навіщо управління культури зацікавилось історією – щось копає, збирає легенди, народні перекази і т.д. До речі, що цікаво, Трою 1871 року відкрив німецький археолог Генріх Шліман. Там, за епосом та іншими давньогрецькими джерелами, на початку XII ст. до н. е. відбулася Троянська війна. Хто б подумав, що «Іліада» Гомера написана з правдивих свідчень? До того, як було

відтоді, як ми із заступницею міського голови Галиною Кульчинською проводили прес-конференції на фоні зображення палацу Любомирських, де розповідали, що збираємося шукати. Що за цей час сталося? Ми дослідили всю територію, бо ні рівняни, ні історики, ні краєзнавці достеменно не знали, де саме стояв палац. Одні казали, що на його місці побудували стадіон «Авангард», інші висловлювали інші версії, але ніхто не міг вказати точно місце розташування маєтку Любомирських. Зараз ми його маємо з прив'язками до метра. Крім того ми розділили поняття палацу і замку.

– Це як?

– Є думка, що, можливо, Любомирські отой замок Несвицьких розбирали, бо він був дерев'яним, і пустили його на матеріал для побудови свого палацу. Але чи це було в межах одного місця, чи віддалено на 100-200 метрів? Ми з науковцями з цього приводу поки що не визначилися, вагаємося. За однією з версій, замок міг бути ближче до ЦНТІ в вулиця Замкова виходила прямо з нього. Адже трохи нелогічно виглядає отой існуючий нині поворот і розташування самої вулиці. Замкова, як можна судити зі старих польських карт, не міняла свого розташування. Тому ми розмежуємо поняття замок і палац.

Отож, за рік вдалося встановити, де стояв палац, що з нього залишилося, і де нам ще варто попрацювати

– Тобто часом заснування нашого міста?

– А ви знаєте, що з періоду Несвицьких, власне, місто Рівне почало називатися містом? У цьому переконув наш історик Ігор Солоненко, бо та дата заснування – 1283 рік, яка називається офіційно, – дуже суперечлива. І вже є точні дані про битву, яка тоді була. Знову ж таки, коли ми говоримо про Рівне як про місто, то це стосується сучасної історії. А коли говоримо про свідчення, які знайшли, скажімо, в арабських літописах та інших документах, то говоримо, що на цій території (і археологія це підтверджує) життя було постійно. Перша археологічна стоянка (це невеличке городище) розкопана на вїзді з Рівного у сторону Бармаків. Називається вона «Стоянка мисливців на мамонтів» і датується 15 тисячами років до нашої ери. Більш сучасні місця проживання людей знайдені у Басовому Куті. Це логічно, бо люди раніше селилися біля річок, озер, тобто там, де є вода. То зараз у нас є таке благо, як водопровід і каналізація, а тоді, звісно, такого не було.

– Зараз багато говорять про розкопки в парку Шевченка. Що саме там знайшли?

– Фактично до кінця, а, може, й до середини цього року (треба ще з'ясувати деякі питання, зокрема, де взяти гроші: чи Євросоюз нам дасть, чи попросити з бюджету) ми

були своєрідними літописцями того часу. Отож, не вірю, як це дехто припускає, що підземелля було Короленком скопелювано. Дехто твердить, що в Дубенському замку не було подій, описаних Миколою Гоголем у повісті «Тарас Бульба». Не було, бо ми не маємо посилань на ці події, не знаходимо їх в архівних документах. Але Гоголь працював в іншу добу і мав доступ до всіх архівів – як Російської імперії, так і закордонних. Він мій працювати з документами, які лягли в основу його повісті, а потім були знищені. Те саме могло бути і з нашими підземними ходами в парку Шевченка.

Нарешті ми переконалися, що «Діти підземелля» – це не легенда

– Тобто підземні ходи в парку – це описані Короленком катакомби?

– Не буду поки що твердити однозначно. Коли ми почали з'ясувати, з'явилася велика кількість версій. Одні казали, що це підвали маєтку Федеріка Любомирського. До речі, що цікаво, маєток Федеріка Любомирського – це не нинішня піцерія «На гірці». Приміщення піцерії – адміністративне, швидше за все, в часи Російської імперії воно було зведене для адміністративних потреб. Коли ви зайдете в цю піцерію, то побачите, що її власник залишив всю «внутрянку» зі шлако-

мент. До того ж, виникає сумнів чи в Любомирських було все те збудовано, що намальовано на паперах. Ті, хто був у маєтку Потоцьких в Умані, у парку Софіївка, мабуть, залишилися враженими від побаченого. А, до речі, Потоцький і Любомирський – практично однаково багаті. Та після Потоцького залишилися різні скульптури, будівлі. А що залишилося після Любомирського? На планах Бурґійона зображено більше ніж 50 об'єктів, які мали би бути у маєтку Любомирського. Це в мене викликає застереження, що, можливо, не все те, що намальовали, було втілене. Ну, допускаю: якщо це, скажімо, була імітація Везувія, то прийшли «совети» і зрівняли її з землею, бо нащо їм Везувій. Але, якщо ми говоримо про якісь капітальні споруди чи скульптури, вони мусили б десь залишитися. Хоча, знову ж таки, де ті скульптури, які стояли біля палацу Любомирських (цікаві римські патріції)? Зараз ніхто не знає, де їх слід. Може, в приватних колекціях, або їх використали як будматеріал.

Щодо підземного ходу існує й інша версія. Що він споруджений між садам розваг і мисливськими угіддями тим самим Станіславом Любомирським. Ви, мабуть, знаєте легенду про те, що за одну ніч там насадили п'ять тисяч дерев, випустили зайців і т.д. Яка з версій правильніша, покажуть розкопки.

Спілкувався Василь GERUS
Продовження у наступних випусках «7 днів».